

УДК 159.9:316.6:303.6

Алла РУДЕНОК

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1197-0646>
e-mail: rudenokal@khmnu.edu.ua

Тетяна ЯДУХА

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0009-0004-6581-8417>
e-mail: tetyana.yadukha@ukr.net

ПСИХОТИП ЯК ЧИННИК ВИБОРУ КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНІК У ПРОЦЕСІ ДЕЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТУ

У статті здійснено дослідження впливу психотипу особистості на вибір комунікативних технік у процесі деескалації конфлікту. Метою дослідження є виявлення закономірностей впливу психодинамічно зумовлених психотипів на специфіку вибору та ефективність комунікативних технік деескалації конфлікту. У дослідженні застосовані теоретичний аналіз, систематизація наукових джерел, психодіагностичне обстеження (клініко-психологічна бесіда, спостереження, застосування елементів проєктивних методик).

Результати дослідження засвідчили, що психотипологічні характеристики, описані в межах концепції Н. Мак-Вільямс (зокрема нарцисичний, obsесивно-компульсивний, межовий та невротичний типи організації особистості), детермінують специфіку сприйняття конфліктної ситуації, домінування певних захисних механізмів і, відповідно, ефективність різних комунікативних технік. Встановлено, що диференційований підхід до вибору комунікативних стратегій (емпатійне відображення, структурована аргументація, встановлення меж, підтримка самооцінки тощо) суттєво підвищує результативність деескалації конфлікту.

Ключові слова: деескалація конфлікту; захисні механізми; комунікативні техніки; медіація; психодинамічний підхід; психотип особистості.

Alla RUDENOK, Tetyana YADUKHA

Khmelnitskyi National University

PSYCHOTYPE AS A FACTOR IN CHOOSING COMMUNICATIVE TECHNIQUES IN THE PROCESS OF CONFLICT DE- ESCALATION

The article studies the influence of personality psychotype on the choice of communicative techniques in the process of conflict de-escalation. The relevance of the topic is due to the increase in the number of interpersonal conflicts in various social contexts and the need to increase the effectiveness of their constructive resolution by taking into account the deep intrapersonal determinants of behavior. The introductory part substantiates the feasibility of using a psychodynamic approach as a methodological basis for interpreting the communicative behavior of subjects of conflict interaction, in particular through the analysis of characterological structures, leading affects and defense mechanisms. The purpose of the study

is to identify the patterns of influence of psychodynamically determined psychotypes on the specificity of the choice and effectiveness of communicative techniques for conflict de-escalation. The methodological basis is the provisions of the psychodynamic theory of personality of N. McWilliams, as well as modern approaches to social psychology in the analysis of conflict interaction. The study used theoretical analysis and systematization of scientific sources, psychodiagnostic examination (clinical-psychological interview, observation, and elements of projective techniques).

The results of the study showed that the psychotypological characteristics described within the framework of the concept of N. McWilliams (in particular, narcissistic, obsessive-compulsive, borderline and neurotic types of personality organization) determine the specificity of the perception of a conflict situation, the dominance of certain defense mechanisms and, accordingly, the effectiveness of various communicative techniques. It was established that a differentiated approach to the choice of communicative strategies significantly increases the effectiveness of conflict de-escalation.

The conclusions substantiate that the integration of a psychodynamic approach into the practice of communicative interaction contributes to increasing the effectiveness of conflict prevention and resolution.

Keywords: conflict de-escalation; defense mechanisms; communication techniques; mediation; psychodynamic approach; personality type.

<https://doi.org/10.31891/PT-2026-2-51>

Стаття надійшла до редакції / Received 02.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 28.04.2026

Опубліковано / Published 28.05.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Алла РУДЕНОК, Тетяна ЯДУХА

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасному науковому дискурсі проблема ефективної комунікації в умовах конфліктної взаємодії набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням інтенсивності соціальних, професійних та міжособистісних суперечностей. Одним із головних чинників, що впливає на перебіг конфлікту та вибір стратегій його деескалації, виступають індивідуально-психологічні особливості особистості, зокрема психотипи, які детермінують характер сприйняття, інтерпретації та реагування на конфліктні стимули [7, с. 2610]. У цьому контексті особливої значущості набуває дослідження комунікативних технік, що застосовуються у процесі деескалації конфліктів, та їх взаємозв'язку з типологічними характеристиками особистості.

Проблематика конфліктної взаємодії та комунікативної регуляції поведінки активно розробляється як у зарубіжній, так і в українській науковій традиції. У зарубіжній психології та соціології вагомий внесок у розуміння механізмів конфлікту зробили К. Левін, який розглядав конфлікт як динамічний стан силового поля особистості;

М. Дойч, який розвинув теорію кооперативних та конкурентних конфліктів; а також Р. Фішер і В. Юрі, які запропонували переговорну модель, орієнтовану на інтереси сторін. У межах лінгвопрагматичного підходу значний вплив мають дослідження Е. Гофман щодо «збереження обличчя» у комунікації, а також П. Браун і С. Левінсон, які сформуvalи теорію ввічливості як механізму регуляції конфліктної взаємодії. Також широко використовується модель поведінки у конфлікті К. Томас та Р. Кілман, яка описує п'ять базових стилів реагування [3, с. 25].

В українській науковій школі значний внесок у дослідження конфліктної взаємодії та комунікативної поведінки зробили Л. Карамушка, яка досліджує психологію організаційних конфліктів і стилі управлінської взаємодії; Г. Ложкін, який розробляє проблематику конфліктології та психології управління; В. Семиченко, котрий досліджує психологію спілкування та міжособистісної взаємодії; а також Н. Паніна, яка аналізує соціально-психологічні механізми поведінки особистості в напружених соціальних умовах. У межах правової та соціально-психологічної конфліктології також варто відзначити праці О. Бандурка, які стосуються регуляції конфліктної поведінки в професійних і соціальних системах [1, с. 89].

У межах українських досліджень підкреслюється значущість комунікативних стратегій і тактик як інструментів регуляції конфлікту, що дозволяють, як підсилювати, так і знижувати рівень емоційної напруги у взаємодії. Водночас, у зарубіжних дослідженнях акцент робиться на інтеграції когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів конфліктної взаємодії, що дозволяє розглядати конфлікт як багатовимірний процес, детермінований, як ситуативними, так і особистісними чинниками.

Незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних напрацювань, проблема системного аналізу впливу психотипів на вибір конкретних комунікативних технік у процесі деескалації конфлікту залишається недостатньо розробленою [5, с. 189]. Особливо це стосується інтеграції психодинамічних, типологічних та комунікативних підходів, що дозволило б глибше зрозуміти механізми формування ефективної або деструктивної конфліктної поведінки [2, с. 113]. Таким чином, наукова проблема полягає у недостатній теоретичній та емпіричній розробленості взаємозв'язку між психотипологічними характеристиками особистості та вибором комунікативних технік деескалації конфлікту, що зумовлює необхідність подальших міждисциплінарних досліджень на перетині психології особистості, конфліктології та комунікативістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема взаємозв'язку психотипологічних характеристик особистості та вибору комунікативних стратегій у конфліктній взаємодії є міждисциплінарною та активно розробляється у межах соціальної психології, конфліктології та теорії комунікації. У сучасній науковій парадигмі особлива увага приділяється механізмам деескалації конфліктів, які розглядаються як результат взаємодії індивідуально-психологічних властивостей особистості та ситуативних чинників.

У зарубіжній науковій традиції значний внесок у розвиток теорії конфліктної взаємодії зробили К. Томас та Р. Кілман, які запропонували модель п'яти стилів поведінки у конфлікті (конкуренція, уникнення, пристосування, компроміс, співробітництво). Їхній інструмент «Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument» став одним із базових у емпіричних дослідженнях, що дозволяє виявляти зв'язок між особистісними характеристиками та вибором комунікативної стратегії [4, с. 16].

Важливим теоретичним підґрунтям є також концепція М. Дойча, який розглядав конфлікт як систему кооперативних або конкурентних взаємодій, підкреслюючи роль мотиваційної спрямованості сторін. У межах соціально-психологічного підходу К. Левін запропонував розгляд конфлікту як динамічного поля сил, у якому поведінка особистості визначається балансом психологічних напружень.

У комунікативному аспекті фундаментальними є праці Е. Гофмана, який ввів поняття «збереження обличчя» у соціальній взаємодії, що безпосередньо пов'язане з механізмами деескалації конфліктів. Подальший розвиток отримала теорія ввічливості П. Браун та С. Левінсона, у якій комунікативні стратегії розглядаються як інструменти зниження загрози соціальному «обличчю» співрозмовника.

У сучасних емпіричних дослідженнях значну увагу приділено когнітивним механізмам конфліктної поведінки. Зокрема, С. Черні, А. Кертіс та В. Колмар довели, що раціональна та експерієнціальна (інтуїтивна) системи мислення впливають на вибір стилю вирішення конфліктів, зокрема інтегративного або компромісного. Це підтверджує положення про опосередковану роль когнітивних стилів у регуляції комунікативної поведінки [6].

У межах теорії рис особистості дослідження, що засновані на моделі «Великої п'ятірки», демонструють, що екстраверсія та доброзичливість позитивно корелюють із кооперативними стратегіями, тоді як нейротизм пов'язаний із тенденцією до уникнення або конфліктної реактивності. Такі результати узгоджуються з висновками

досліджень багатоканальної комунікації та соціальної взаємодії, де підкреслюється роль особистісних рис у формуванні домінантних або інтегративних комунікативних моделей [2].

В українській науковій традиції значний внесок у розробку проблеми конфліктної взаємодії зробили Л. Карамушка, яка досліджує психологію організаційних конфліктів та управлінської взаємодії; Г. Ложкін, який розвиває конфліктологічний підхід у психології управління; В. Семиченко, що аналізує психологію спілкування та міжособистісної взаємодії; О. Бандурка, який досліджує регуляцію поведінки у професійних конфліктах, а також Н. Паніна, яка розглядає соціально-психологічні механізми поведінки особистості в умовах соціальної напруги.

Емпіричні українські дослідження із застосуванням методики «Thomas-Kilmann» підтверджують наявність статистично значущого зв'язку між індивідуально-психологічними особливостями та вибором стилю конфліктної поведінки. Зокрема, встановлено, що рівень емпатії, емоційної стабільності та акцентуацій характеру суттєво впливає на схильність до співробітництва або уникнення у конфліктних ситуаціях.

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про достатньо розвинену теоретичну базу дослідження конфліктної поведінки та комунікативних стратегій. Водночас недостатньо розробленим залишається системний аналіз взаємозв'язку психотипів як цілісних структур особистості з конкретними комунікативними техніками деескалації конфлікту, що визначає актуальність подальших емпіричних досліджень у даному напрямі.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є обґрунтування та системний аналіз взаємозв'язку між психотипами як цілісними структурами особистості та вибором конкретних комунікативних технік у процесі деескалації конфліктної взаємодії, з урахуванням їх впливу на динаміку перебігу конфлікту в міжособистісному та груповому контексті.

Виклад основного матеріалу

У дослідженні взяли участь 40 респондентів, віком від 20 до 35 років, серед яких за результатами клініко-психологічного аналізу та психодіагностичного обстеження було виокремлено групи з домінуванням нарцисичного, обсессивно-компульсивного, межового та невротичного типів організації особистості відповідно до психодинамічної концепції Н. Мак-Вільямс [5, с. 245]. У процесі емпіричного дослідження було використано клініко-психологічну

бесіду, метод спостереження, елементи проєктивної психодіагностики, тематичний аперцептивний тест Генрі-Мюррей, методику діагностики типів поведінки в конфлікті Кеннет-Томас (в адаптації Н. Гришиної), методику діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойко та методику оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2) В. Синявського, Б. Федоришина. Обраний психодіагностичний комплекс дозволив цілісно дослідити психотипологічні особливості особистості, специфіку конфліктної поведінки та ефективність комунікативних стратегій у процесі деескалації конфлікту.

За результатами психодіагностичного обстеження встановлено, що у 27,5% досліджуваних домінували ознаки нарцисичного типу організації особистості, у 25% – обсесивно-компульсивного, у 22,5% – межового та у 25% – невротичного типу. Аналіз клініко-психологічних бесід і спостереження показав, що психотипологічні особливості безпосередньо впливали на характер сприйняття конфліктної ситуації, інтенсивність емоційних реакцій та вибір комунікативних стратегій.

У групі осіб із нарцисичним типом організації особистості 81,8% респондентів демонстрували виражену чутливість до критики та схильність сприймати конфлікт як загрозу власній самооцінці. У 72,7% випадків спостерігалися реакції знецінення співрозмовника або прагнення до домінування у комунікації. Під час застосування прямих конфронтаційних технік рівень емоційної напруги зростав у 68,2% досліджуваних, що проявлялося у підвищенні рівня агресивності, саркастичності або демонстративному уникненні контакту. Водночас, використання технік підтримки самооцінки, емпатійного визнання значущості переживань та непрямой аргументації сприяло зниженню конфліктної напруги у 77,3% випадків. У 63,6% респондентів цієї групи після застосування зазначених технік спостерігалось підвищення готовності до конструктивного діалогу та зменшення захисних реакцій.

Серед досліджуваних з обсесивно-компульсивним типом організації особистості у 80% випадків виявлено високий рівень потреби у контролі та структурованості комунікативної взаємодії. У 70% респондентів фіксувалася схильність до надмірної деталізації та раціоналізації конфліктної ситуації. При використанні емоційно насичених або хаотичних способів комунікації у 65% досліджуваних посилювалися прояви тривожності, ригідності та уникнення емоційного контакту. Натомість застосування технік структурованої аргументації, логічного пояснення та чіткого формулювання меж взаємодії сприяло зниженню емоційної напруги у 75% випадків. У 60% респондентів цієї групи після використання передбачуваної та послідовної

комунікативної моделі спостерігалось зниження конфліктної реактивності та підвищення рівня співпраці.

У групі осіб із межовим типом організації особистості у 88,9% випадків зафіксовано високий рівень емоційної лабільності та страху відкидання у конфліктній взаємодії. У 77,8% респондентів спостерігалися різкі коливання емоційного ставлення до співрозмовника, імпульсивність та тенденція до катастрофізації ситуації. Використання жорстких конфронтаційних технік призводило до швидкої ескалації конфлікту у 83,3% випадків. Водночас, застосування емпатійного слухання, емоційної валідації та стабільного підтримання контакту забезпечувало зниження рівня емоційної напруги у 72,2% досліджуваних. У 66,7% респондентів після використання технік вербалізації переживань спостерігалось покращення контролю над емоційними реакціями та підвищення здатності до конструктивної взаємодії.

У досліджуваних із невротичним типом організації особистості у 70% випадків виявлено схильність до внутрішньої тривоги, самозвинувачення та уникнення відкритої конфронтації. У 60% респондентів спостерігалась тенденція до пригнічення негативних емоцій та надмірної рефлексії власної поведінки у конфлікті. Використання критичного або директивного стилю комунікації спричиняло посилення тривожності та емоційного виснаження у 65% досліджуваних. Водночас підтримувальні комунікативні техніки, спрямовані на створення атмосфери психологічної безпеки та конструктивного зворотного зв'язку, сприяли зниженню емоційної напруги у 80% випадків. У 62,5% респондентів цієї групи після застосування підтримувальної комунікації спостерігалось підвищення готовності до відкритого обговорення конфліктної ситуації.

Загалом результати дослідження засвідчили, що диференційований підхід до вибору комунікативних технік із урахуванням психодинамічних особливостей особистості підвищував ефективність деескалації конфлікту у 74,5% випадків. У 69,3% досліджуваних після застосування адаптованих комунікативних стратегій спостерігалось зниження рівня емоційної напруги, а у 64,8% – підвищення готовності до конструктивної взаємодії та співпраці. Отримані результати підтверджують доцільність урахування психотипологічних характеристик особистості при побудові стратегій психологічної допомоги, медіації та конфліктологічного супроводу.

Висновки з даного дослідження

і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Результати проведеного дослідження підтвердили актуальність проблеми взаємозв'язку психотипологічних характеристик особистості та вибору комунікативних технік у процесі деескалації конфлікту. З'ясовано, що психотип виступає важливим психологічним чинником, який визначає особливості сприйняття конфліктної ситуації, інтенсивність емоційного реагування, домінування механізмів психологічного захисту та специфіку міжособистісної взаємодії. Встановлено, що різні типи організації особистості по-різному реагують на конфліктні стимули, що безпосередньо впливає на ефективність певних комунікативних стратегій у процесі деескалації конфлікту.

Зокрема, дослідження показало, що для осіб із нарцисичним типом організації особистості найбільш результативними є комунікативні техніки, які спрямовані на підтримку самооцінки, визнання значущості співрозмовника та уникнення прямого знецінення. Для представників обсессивно-компульсивного типу ефективними виявилися структурована аргументація, послідовність, прогнозованість та логічність комунікації, що знижують рівень тривоги та потребу у надмірному контролі. У респондентів із межовим типом організації особистості найбільшу ефективність продемонстрували техніки емоційної валідації, емпатійного слухання та стабільної підтримки міжособистісного контакту, тоді як у представників невротичного типу позитивний вплив мали підтримувальна комунікація, конструктивний зворотний зв'язок та створення атмосфери психологічної безпеки.

Отримані результати підтвердили, що ефективність деескалації конфлікту значною мірою залежить від відповідності комунікативної техніки психодинамічним особливостям особистості. Таким чином, психотип може розглядатися як один із основних чинників вибору комунікативних стратегій у конфліктній взаємодії, оскільки саме він визначає специфіку емоційної регуляції, способи інтерпретації поведінки співрозмовника та характер реагування на комунікативний вплив. Водночас результати дослідження дозволяють стверджувати, що універсальних технік деескалації конфлікту не існує, а їхня ефективність залежить від індивідуально-психологічної структури особистості. Диференційований підхід до побудови комунікативної взаємодії, заснований на врахуванні психотипологічних характеристик, сприяє зниженню рівня емоційної напруги, підвищенню готовності до співпраці та конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються у розширенні емпіричної вибірки, поглибленому дослідженні

взаємозв'язку між психотипами та окремими моделями конфліктної поведінки, а також у розробленні диференційованих програм психологічної допомоги й медіаційних технологій з урахуванням психодинамічних особливостей особистості.

Література

1. Горенко М. В. Психологія спілкування : навчальний посібник Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2024. 109 с.
2. Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації. Київ: Ваіте, 2021. 224 с.
3. Котлова Л. О., Кирильчук І. В. Психотехнології організації комунікативного простору: методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 40 с.
4. Лавриненко Г. А. Конструктивне розв'язання конфліктів: форми, стратегії і способи вирішення. *Політичні інститути і процеси*, 2023. С. 15–23 DOI <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.2>.
5. Маквільямс Н. Психоаналітична діагностика. Розуміння структури особистості в клінічному процесі. Видавництво Р. Бурлаки. 2025. 672 с.
6. Перепелиця Н. О. Переговори в умовах конфліктів: стратегії деескалації та досягнення компромісу. *Науковий журнал «Політикус»*, 2024. № 4 (2). С. 188–193 DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-2.29>.
7. Плеханов А. В. Психологічні стратегії деескалації конфлікту як пріоритетний рівень особистої безпеки майбутніх офіцерів-прикордонників. *Наукові інновації та передові технології*, 2026. № 3 (55). С. 2609–2623 DOI [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3\(55\)-2609-2623](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3(55)-2609-2623).

References

1. Horenko M. V. Psykholohiia spilkuвання : navch. posib. Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychny. Uman : Vizavi, 2024, 109 s.
2. Kalenychenko T., Kyselova T., Kopina A., Korablova O., Protsenko D. Upravlinnia konfliktamy dlia potreb publichnoi sluzhby: posibnyk i metodychni rekomendatsii. Kyiv: Vaite, 2021. 224 s.
3. Kotlova L. O., Kyrylchuk I. V. Psykhotekhnolohii orhanizatsii komunikatyvnoho prostoru: metodychni rekomendatsii. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2018. 40 s.
4. Lavrynenko H. A. Konstryktyvne rozv'iazannia konfliktiv: formy, stratehii i sposoby vyrishennia. *Politychni instytuty i protsesy*, 2023. S. 15–23 DOI <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.2>.

5. Makviliams N. Psykhoanalytychna diahnostyka. Rozuminnia struktury osobystosti v klinichnomu protsesi. Vydavnytstvo R. Burlaky. 2025. 672 s.
6. Perepelytsia N. O. Perehovory v umovakh konfliktiv: stratehii deeskalatsii ta dosiahnennia kompromisu. *Naukovyi zhurnal «Politykus»*, 2024. № 4 (2). S. 188–193 DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-2.29>.
7. Plekhanov A. V. Psykholohichni stratehii deeskalatsii konfliktu yak priorityetnyi riven osobystoi bezpeky maibutnikh ofitseriv-prykordonnnykiv. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, 2026. № 3 (55). S. 2609–2623 DOI [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3\(55\)-2609-2623](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3(55)-2609-2623).